

1. POLITYKA RACHUNKOWOŚCI W TEORII I PRAKTYCE RACHUNKOWOŚCI

<https://doi.org/10.18559/978-83-8211-219-1/1>

 Marzena Remlein

Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu
marzena.remlein@ue.poznan.pl

Accounting policy in the theory and practice of accounting

Abstract

The aim of the chapter is to present the essence, purpose and importance of accounting policy but above all to show the relationship of accounting policy with accounting theory and practice. The issues presented show the important role of accounting policy in the accounting system and its relationship with accounting theory and practice. It is also pointed out the legitimacy of unifying the documentation presenting the accounting policy adopted by a company in the form of an accounting policy report. The considerations carried out may become a premise for further research aimed at showing the mutual influence of the various elements of accounting, i.e. accounting policy, theory and practice. Due to the lack of exhaustive considerations of the issues addressed in the chapter, it contributes to reducing the cognitive gap existing in the Polish scientific literature.

Keywords: accounting policy, accounting theory, accounting practice, balance sheet policy, accounting policy report.

Wprowadzenie

Rachunkowość, jako najstarszy system informacyjny, jest złożona z trzech wzajemnie powiązanych elementów: teorii rachunkowości, praktyki rachunkowości oraz polityki rachunkowości. Każdy z tych elementów ma istotne znaczenie dla zachowania spójności rachunkowości. Z jednej strony problemy i wyzwania występujące w praktyce gospodarczej stymulują naukowców do prowadzenia badań w tym zakresie i opracowania odpowiednich koncepcji odnoszących się do pomiaru, wyceny, prezentacji i ujmowania efektów prowadzonej działalności

Sugerowane cytowanie:

Remlein, M. (2024). Polityka rachunkowości w teorii i praktyce rachunkowości. W: M. Remlein i M. Masztalercz (red.), *Polityka rachunkowości w kształtowaniu obrazu jednostki gospodarczej* (s. 15–28). Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu. <https://doi.org/10.18559/978-83-8211-219-1/1>

Ta książka jest udostępniana na licencji Creative Commons – Uznanie autorstwa-Użycie niekomercyjne-Bez utworów zależnych 4.0 Międzynarodowe

gospodarczej. Z drugiej strony w praktyce rachunkowości korzysta się z osiągnięć nauki rachunkowości, wprowadzając proponowane przez nią koncepcje, zasady oraz metody. Natomiast polityka rachunkowości stanowi „pomost” pomiędzy nauką (teorią) i praktyką rachunkowości. Podstawowym celem polityki rachunkowości jest zapewnienie prawdziwego i rzetelnego obrazu prezentowanych dokonań jednostki gospodarczej i jej sytuacji majątkowo-finansowej.

Wzajemna interakcja pomiędzy teorią, praktyką i polityką rachunkowości pozwala na ciągły rozwój rachunkowości i jej dostosowywanie do zmieniających się potrzeb i wymogów gospodarczych. Dążenie do doskonałości w tych trzech obszarach przyczynia się do wzrostu efektywności zarządzania podmiotem gospodarczym oraz zwiększenia zaufania inwestorów i pozostałych interesariuszy do informacji finansowych dostarczanych przez system rachunkowości.

1.1. Istota, cel i rodzaje polityki rachunkowości

Polityka rachunkowości jest rozumiana jako istotny składnik trójczłonowej formuły rachunkowości, tj. teoria-polityka-praktyka. Wszystkie elementy składające się na rachunkowość są ze sobą powiązane, a związki występujące pomiędzy nimi mają różne kierunki i siłę oddziaływania. Rola polityki rachunkowości w tym systemie jest niepodważalna, bowiem stanowi ona ogniwo łączące teorię z praktyką rachunkowości.

Pojęcie „polityka rachunkowości” jest wieloznaczne i w literaturze przedmiotu rozpatrywane na wielu płaszczyznach. Rozważania odnoszące się do istoty polityki rachunkowości dotyczą zarówno sfery makro, jak i mikro, teorii i praktyki rachunkowości, szerokiego lub wąskiego definiowania, a także utożsamiania jej z polityką bilansową oraz zasadami rachunkowości (Poniatowska, 2015, s. 220).

Możliwość dualnego ujęcia polityki rachunkowości i różne jego zakresy znaczeniowe spowodowały rozbieżności w rozumieniu polityki rachunkowości. W praktyce należy odróżnić te dwa podstawowe zakresy znaczeniowe terminu „polityka rachunkowości” – jeden odnoszący się do sfery makro, obejmujący problemy dotyczące polityki prawodawczej państwa w zakresie funkcjonowania prawa bilansowego, drugi odnoszący się do sfery mikro, dotyczący polityki rachunkowości podmiotu gospodarczego, tzn. tych problemów rachunkowości, które są realizowane przez poszczególne jednostki (Sawicki, 2000a, s. 172).

Polityka rachunkowości w ujęciu makroekonomicznym odnosi się do sfery działalności państwa oraz krajowych i międzynarodowych organizacji w obszarze rachunkowości. Oznacza politykę państwa kształtującą określony model rachunkowości w danym kraju i jest definiowana jako zbiór standardów rachun-

kowości, opinii i interpretacji, reguł oraz przepisów wykorzystywanych przez przedsiębiorstwa w sprawozdawczości finansowej (Kabalski, 2009, s. 11). Powyższe stwierdzenie wskazuje na szerszy zakres znaczeniowy polityki rachunkowości, która obejmuje politykę prawodawczą państwa i organizacji międzynarodowych w kształtowaniu prawa bilansowego. Tak postrzeganą politykę rachunkowości zdefiniował W. Brzezina, który zapoczątkował badania w tym obszarze w nauce rachunkowości w Polsce. Polityka rachunkowości w ujęciu makro to „cała sfera działalności organów państwowych (np. Departament Rachunkowości Ministerstwa Finansów) lub instytucji powołanych przez krajowe i międzynarodowe stowarzyszenia księgowych, zmierzających do normalizacji czy też standaryzacji rachunkowości” (Brzezina, 2000, s. 35).

Obecnie, kiedy mamy do czynienia z nieustającą globalizacją, w literaturze pojawiły się rozważania na temat polityki rachunkowości w wymiarze globalnym. Zdaniem A. Karmańskiej (2010, s. 101) o polityce rachunkowości w aspekcie globalnym można mówić wówczas, gdy z perspektywy pewnej grupy państw (wyróżnionej kulturowo lub w drodze porozumień międzynarodowych) zostanie określony sposób funkcjonowania systemów informacyjnych rachunkowości podmiotów prowadzących w tych państwach działalność gospodarczą.

W ujęciu mikroekonomicznym polityka rachunkowości jest odnoszona do konkretnej jednostki gospodarczej i jej systemu rachunkowości, która samodzielnie ją ustala w granicach i obszarach określonych przez makropolitykę rachunkowości pozostawiającą pewną autonomię w postaci wariantowego określenia niektórych zagadnień rachunkowości. Autonomia ta wynika z jednej strony z ramowego charakteru prawa bilansowego, ze specyfiki i potrzeb działalności każdego z podmiotów gospodarczych (Stępień, 2012, s. 292), z drugiej natomiast – z chęci pozostawienia jednostkom pewnej swobody wyboru spośród proponowanych rozwiązań w celu umożliwienia im bardziej wiernego przedstawienia ich stanu gospodarki w sprawozdaniu finansowym (Kamiński, 2001, s. 14).

W literaturze przedmiotu można spotkać różne rozumienie polityki rachunkowości jednostki gospodarczej oraz wiele definicji tego pojęcia. Polityka rachunkowości jednostki gospodarczej jest najczęściej określana jako:

- „zbiór standardów rachunkowości, opinii, interpretacji, reguł oraz przepisów wykorzystywanych przez przedsiębiorstwa w ich sprawozdawczości finansowej” (Hendriksen i von Breda, 2002, s. 250);
- „sposób i zakres prowadzenia i rozumienia rachunkowości w jednostce gospodarczej osadzony w obowiązującym prawie bilansowym” (Kaczmarek, 2008, s. 19);
- „przyjęte i stosowane przez podmiot gospodarczy zasady i reguły pomiaru, wyceny, ewidencji i prezentacji informacji finansowych o jego sytuacji mająt-

- kowej, finansowej oraz o wynikach działalności celem kreowania pożądanego wizerunku podmiotu” (Remlein, 2008, s. 56);
- „ustalona i zaakceptowana przez przedsiębiorstwo w ramach polityki bilansowej specyfikacja wybranych spośród możliwych (i zgodnie z prawem bilansowym) sposobów zapewniających stworzenie (w ramach systemu informacyjnego rachunkowości finansowej) sprawozdań finansowych o cechach jakościowych wymaganych przez prawo bilansowe” (Karmańska, 2009, s. 48);
 - „zasady, metody i procedury przyjęte przez kierownictwo przedsiębiorstwa przy sporządzaniu i prezentacji sprawozdań finansowych, a jej wybór jest prawem podmiotu gospodarczego, zagwarantowanym przepisami prawa bilansowego i zwyczajem” (Walińska, 2010, s. 390);
 - „wybrane i stosowane przez jednostkę rozwiązania dopuszczone ustawą, w tym także określone w MSR, zapewniające wymaganą jakość sprawozdań finansowych” (Ustawa, 1994, art. 3, ust. 11);
 - „konkretne zasady, metody, konwencje, reguły i praktyki przyjęte przez jednostkę gospodarczą przy sporządzaniu i prezentacji sprawozdań finansowych” (MSR 8, 2008, par. 5).

Między tymi dwoma ujęciami (makro i mikro) istnieje pewna zależność: im bardziej szczegółowa jest polityka określona na szczeblu państwowym i im mniejszy jest przewidziany w niej zakres wyboru (ujęcie makro), tym mniej miejsca na formułowanie polityki rachunkowości na szczeblu jednostki gospodarczej (ujęcie mikro).

Istota ekonomiczna polityki rachunkowości pozostaje taka sama, niezależnie od przyjętej definicji i zakresu. Wpisuje się ona w podstawową funkcję rachunkowości, jaką jest odpowiedzialność zarządu przed właścicielami kapitału. Stanowi narzędzie realizacji tej funkcji rachunkowości zarówno w tradycyjnym znaczeniu – czyli odpowiedzialności zarządu przed właścicielem kapitału, jak i odpowiedzialności przed innymi interesariuszami (koncepcja *stakeholders*) (Walińska, 2016a, s. 195).

Znając istotę polityki rachunkowości, należy podjąć rozważania dotyczące jej celu i znaczenia. W literaturze przedmiotu cel polityki rachunkowości najczęściej jest utożsamiany z realizacją założeń gospodarczych jednostki lub koncepcją prawdziwego i rzetelnego obrazu sytuacji majątkowo-finansowej jednostki. W opracowaniach z zakresu rachunkowości zwykle podawane są następujące cele polityki rachunkowości:

- oddziaływanie na adresatów sprawozdania finansowego (Sawicki, 2002, s. 94);
- realizacja celów działalności wyznaczonych przez kierownictwo jednostki lub właściciela (Wojas, 2002, s. 5);

- oddziaływanie na właścicieli (Cebrowska, 2006, s. 227);
- oddziaływanie na obciążenia podatkowe (Sawicki, 2002, s. 94);
- przedstawienie rzetelnego obrazu pozycji finansowej podmiotu w sprawozdaniu finansowym (Hendriksen i van Breda, 2002, s. 250);
- przedstawienie rzetelnego sprawozdania finansowego przedsiębiorstwa (Elliott B. i Elliott J., 2011, s. 202);
- realizacja celu sprawozdań finansowych bądź jakości sprawozdań finansowych (Jarugowa i Walińska, 1997, s. 23).

Konkludując, cel polityki rachunkowości powinien być zgodny z celami rachunkowości. Możliwość dokonywania przez kierownictwo jednostki wyboru rozwiązań w ramach polityki rachunkowości pozwala, aby system rachunkowości tej jednostki odzwierciedlał w sposób prawdziwy i rzetelny stan majątkowy i efekty prowadzonej działalności.

1.2. Polityka rachunkowości w teorii rachunkowości

Termin „polityka rachunkowości” jest pojęciem wieloznacznym i różnie rozumianym w teorii rachunkowości. Do polskiej teorii rachunkowości termin „polityka rachunkowości” został wprowadzony w latach 60. XX wieku przez W. Brzezina, który zapoczątkował badania w tym obszarze. Wskazywał dwa źródła powstania polityki rachunkowości – niemiecką i anglosaską. Niemieckie prawo bilansowe, w tym polityka rachunkowości, zostało zdominowane przez plan kont wprowadzony w 1937 r., któremu podporządkowano zarówno ewidencję księgową, jak i sprawozdawczość finansową. Natomiast w krajach anglosaskich podstawę systemu rachunkowości stanowiły standardy wdrażane na zasadach dobrowolności, opracowywane przez różnego rodzaju organizacje i stowarzyszenia rachunkowców, np. AICPA, IFAC, IASC.

Obok W. Brzezina w polskiej literaturze prekursorką i propagatorką pojęcia „polityka rachunkowości” była A. Jarugowa, według której „polityka rachunkowości to zastosowanie przez zarząd przedsiębiorstwa w sporządzaniu sprawozdań finansowych specyficznych zasad, konwencji, reguł i praktyk dobranych odpowiednio do odwzorowania jego rzeczywistej pozycji finansowej, dochodowej i dokonań” (Jarugowa i Walińska 1997, s.23). Jej zdaniem selekcja i zastosowanie zasad, reguł itp. powinna być dokonywana w świetle realizacji celu, jakim służyć sprawozdania finansowe, przy zachowaniu jakościowych charakterystyk, a w szczególności istotności informacji i jej wiarygodności.

Dokonując analizy i interpretacji przedstawionej definicji, należy zwrócić uwagę na dwie fundamentalne cechy, które ją charakteryzują (Walińska i Michalak, 2014, s. 112):

- podejście zorientowane na odzwierciedlenie specyfiki podmiotu sprawozdawczego (*entity specific approach*), z którą bezpośrednio związany jest postulat podejścia menedżerskiego (*management approach, management intent*) w sprawozdawczości finansowej;
- orientacja na cel sprawozdawczości finansowej i samo sprawozdanie finansowe stanowiące końcowy produkt systemu rachunkowości.

Kolejnym autorytetem polskiej rachunkowości prowadzącym badania w obszarze polityki rachunkowości był K. Sawicki, który zapoczątkował dyskusję na temat istoty i relacji terminów „polityka rachunkowości” oraz „polityka bilansowa”. Według niego przyczyną pojawienia się w języku polskim dwóch terminów jest ich geneza. W literaturze anglojęzycznej stosuje się termin „polityka rachunkowości” (*accounting policy*), natomiast w literaturze niemieckojęzycznej używa się określenia „polityka bilansowa” (*Bilanzpolitik*) (Sawicki, 2000b, s. 90).

Powyższe stwierdzenie skłania do postawienia pytania, czy zakres merytoryczny polityki bilansowej jest taki sam jak polityki rachunkowości. A zatem czy można postawić znak równości między polityką rachunkowości a polityką bilansową? A jeśli nie, to jaka jest relacja pomiędzy tymi dwoma terminami?

Próbę odpowiedzi na powyższe pytania rozpoczęto od analizy definicji polityki bilansowej. K. Sawicki zdefiniował politykę bilansową jako „ogół zgodnych z prawem decyzji podmiotu gospodarczego, mających na celu takie ukształtowanie wykazanych w bilansie: wyniku finansowego, majątku, zobowiązań i innych źródeł finansowania, aby zapewnić optymalną realizację założeń gospodarczych” (Sawicki, 2002b, s. 27). W powyższej definicji zwrócono uwagę na konieczną spójność podjętych przez jednostkę decyzji z obowiązującymi przepisami prawa bilansowego, w szczególności w odniesieniu do procesu sporządzania sprawozdań finansowych. Stąd też propozycja K. Sawickiego zastąpienia pojęcia „polityka bilansowa” terminem „polityka rocznego sprawozdania finansowego”. Zmiana ta jednak nie znalazła zwolenników ani wśród teoretyków, ani praktyków (Schipper, 1989, s. 92; Heintges, 1996, s. 6). Szersze znaczenie terminu „polityka bilansowa” odnosi się do wszystkich przedsięwzięć podejmowanych w trakcie roku obrotowego i podczas sporządzania sprawozdania finansowego, mających na celu wywarcie wpływu na adresata sprawozdania finansowego i skłonienie go do pożądanego zachowań (Sieben i in., 1981, s. 225). Analizując powyższą definicję, można zauważyć dwa istotne jej aspekty. Po pierwsze – definicja wyraźny akcent kładzie na instrumentalną funkcję sprawozdania finansowego, stanowiąc, że głównym zadaniem sprawozdania finansowego jest zaspokojenie potrzeb informacyjnych różnych grup odbiorców. Zatem w ramach przyjętej przez jednostkę polityki bilansowej sporządzający ma swego rodzaju swobodę „zajęcia dowolnej pozycji w ramach określonych prawem granic”. Po drugie – definicja

wskazuje na systematyczne wykorzystanie istniejących swobodnych zakresów sprawozdania finansowego przy jednoczesnej próbie pogodzenia interesów różnych grup odbiorców.

Dla pełniejszego obrazu istoty „polityki bilansowej” warto również przytoczyć definicję zaprezentowaną przez A. Karmańską, według której polityka bilansowa „wyraża całokształt (nawet innowacyjnych) działań związanych z tworzeniem informacji sprawozdawczej odpowiadającej jednocześnie: kanonom jakościowym zawartym w prawie bilansowym oraz partykularnym, strategicznym lub/i operacyjnym celom gospodarczym przedsiębiorstwa (jeżeli niespełniony jest pierwszy warunek, polityka bilansowa zmienia się w rachunkowość agresywną, stawiającą sobie za cel drapieżne, bezkompromisowe wypełnianie celów przedsiębiorstwa lub realizację innych interesów w drodze na przykład zaciemniania informacji, jej nieujawniania lub przesuwania w czasie)” (Karmańska, 2004, s. 18).

Obie definicje „polityki bilansowej” można uznać za reprezentatywne dla literatury przedmiotu. Obie podkreślają, że działania w zakresie polityki bilansowej mogą być podejmowane tylko w ramach obowiązujących przepisów i zasad prawidłowej rachunkowości. Polityka bilansowa kończy się tam, gdzie rozpoczyna się „zamazywanie bilansu” (niejasne przedstawienie obrazu) i „fałszowanie bilansu” (podawanie nieprawdziwych danych).

Z zaprezentowanych definicji „polityki rachunkowości” oraz „polityki bilansowej” wynika, że polityka rachunkowości jest postrzegana zarówno w ujęciu makroekonomicznym, gdzie jest utożsamiana z polityką ustawodawczą państwa, głównie w obszarze prawa bilansowego, jak i w ujęciu mikroekonomicznym, gdzie odnosi się do konkretnej jednostki gospodarczej. Natomiast polityka bilansowa dotyczy zawsze danego podmiotu gospodarczego, a więc jest rozpatrywana w ujęciu mikroekonomicznym. Ponadto w odniesieniu do terminu „polityka bilansowa” spotyka się dwojakie jej rozumienie. W węższym znaczeniu przedmiotem zainteresowania jest sprawozdanie finansowe, natomiast w szerszym znaczeniu – cała rachunkowość. Podsumowując, polityka bilansowa może być utożsamiana z polityką rachunkowości wówczas, gdy politykę rachunkowości rozpatruje się w ujęciu mikroekonomicznym, a politykę bilansową – w szerszym znaczeniu (*sensu largo*).

Na potrzebę uporządkowania terminologii z zakresu polityki rachunkowości zwróciła uwagę K. Kępa, której wyniki przeprowadzonych badań wśród spółek notowanych na GPW w Warszawie wskazują na stosowanie 10 różnych terminów oznaczających politykę rachunkowości. Najczęściej stosowana przez badane spółki nazwa określająca politykę rachunkowości to „opis ważniejszych stosowanych zasad rachunkowości” (27% spółek), „istotne zasady rachunkowości” (18%), „stosowane zasady rachunkowości” (14%). Warto zwrócić również

uwagę, że tylko jedna spółka stosuje termin „polityka rachunkowości” (Kępa, 2018, s. 59).

Natomiast biorąc pod uwagę zakres i zawartość polityki rachunkowości, można zauważyć, że coraz częściej pojawiają się badania dotyczące wykorzystania polityki rachunkowości w procesie kształtowania wyniku finansowego (m.in. Stępień, 2019; Grabiński, 2016; Callao i in., 2014; Piosik, 2013; Wójtowicz, 2010). Przyjęcie w ramach polityki rachunkowości określonych zasad naliczania, rozliczania oraz prezentacji przychodów i kosztów umożliwia jednostce gospodarczej kształtowanie wyniku finansowego. Wyniki badań potwierdzają wykorzystanie polityki rachunkowości nie tylko do oddziaływania na określonych użytkowników sprawozdań finansowych, ale również do osiągania pożądanego wyniku finansowego. Istotne jest, aby odbiorca sprawozdania finansowego nie tylko był poinformowany o zastosowanych instrumentach polityki rachunkowości, ale również był świadomy ich charakteru. E. Walińska (2016b, s. 184) postawiła pytanie: czy forma i zakres ujawniania informacji o polityce rachunkowości w sprawozdaniu finansowym pozwalają na właściwie zrozumienie sprawozdania? Zdaniem Autorki polityka rachunkowości jest kluczem do zrozumienia danych zawartych w sprawozdaniu finansowym, dlatego też powinna być przez kierownictwo jednostki ustalana i prezentowana w jej sprawozdaniu finansowym ze szczególną starannością. Powyższe stwierdzenie stało się przesłanką do opracowania przez E. Walińską sprawozdania z polityki rachunkowości (Walińska, 2016b, s. 193).

Podsumowując, wprowadzenie zaproponowanej formuły ujawnień informacji dotyczącej polityki rachunkowości w postaci dodatkowego, obligatoryjnego składnika sprawozdania finansowego podwyższyłoby rangę i zwiększyło znaczenie polityki rachunkowości.

1.3. Polityka rachunkowości w praktyce rachunkowości

Polityka rachunkowości została zdefiniowana zarówno w polskiej ustawie o rachunkowości (UoR), jak i w Międzynarodowych Standardach Rachunkowości (MSR 8, 2008). Istota tej kategorii jest taka sama w obu regulacjach (patrz podrozdział 1). Ponadto w Polsce kwestie odnoszące się do polityki rachunkowości zostały uregulowane w Krajowym Standardzie Rachunkowości nr 7 (KRS 7, 2018).

Począwszy od 1 stycznia 2002 r. zgodnie z przepisami UoR jednostki gospodarcze mają obowiązek przygotowania dokumentacji w języku polskim i w formie pisemnej, zgodnie z przyjętymi zasadami (polityki) rachunkowości

(Ustawa, 1994, art. 10, ust. 1). Jednostka gospodarcza, dokonując wyboru rozwiązań w ramach polityki rachunkowości, jest zobowiązana do uwzględnienia tylko rozwiązań przewidzianych regulacjami prawa bilansowego. Zgodnie z KSR 7 przyjęte przez jednostkę zasady (polityka) rachunkowości, opisane w ustalonej przez kierownika jednostki dokumentacji, wynikają z przepisów o rachunkowości wymagających bezwzględnego zastosowania oraz z rozwiązań wybranych przez jednostkę spośród dopuszczonych do stosowania przez przepisy o rachunkowości (KSR 7, 2018, pkt 3.1). Jak wynika z przytoczonych regulacji prawnych, w obszarze dotyczącym polityki rachunkowości szczególną rolę przypisuje się kierownikowi jednostki gospodarczej, który jest odpowiedzialny za:

- opracowanie dokumentacji polityki rachunkowości,
- stosowanie przyjętej przez jednostkę polityki rachunkowości,
- aktualizację i korektę polityki rachunkowości,
- ujawnianie stosowanej polityki rachunkowości w sprawozdaniu finansowym.

Opracowując politykę rachunkowości, kierownik jednostki gospodarczej uwzględnia przepisy UoR, które mają dwójaki charakter (Kuzior i in., 2018, s. 71):

- bezwzględnie obowiązujący – formułujące określone nakazy i zakazy dotyczące zasad prowadzenia rachunkowości, których przestrzeganie jest w intencji ustawodawcy warunkiem prawidłowego prowadzenia ksiąg rachunkowych mających dostarczyć rzetelnego i jasnego obrazu sytuacji majątkowej i finansowej;
- zezwalający na wybór wariantu (prawo wyboru) – tworzące ramy prawne realizacji własnej polityki rachunkowości jednostki gospodarczej (głównie w zakresie metod wyceny i pomiaru wyniku finansowego).

„Prawa wyboru” są wybieralnymi, alternatywnymi unormowaniami. Występują wówczas, gdy w odniesieniu do określonego stanu faktycznego można przyjąć co najmniej dwa różne, ściśle ustalone rozwiązania, które wzajemnie się wykluczają, a jednostka samodzielnie decyduje, które z dopuszczalnych rozwiązań przyjmuje. Zatem prawa wyboru są wyraźnie rozpoznawalne i stanowią ściśle określone prawem alternatywy. Ich rodzaj i zakres określają obszar manewru jednostki w zakresie kształtowania sprawozdania finansowego (Remlein, 2008, s. 72).

Ze względu na brak możliwości pełnego, prawnego unormowania rzeczywistości gospodarczej w polityce rachunkowości pojawia się również termin „pola swobodnego działania”. Jest to swego rodzaju „wolny obszar”, którego granice nie są ściśle i jednoznacznie ustalone. Ze względu na cechę subiektywności „pola swobodnego działania”, dotyczące indywidualnych decyzji, są szczególnie przydatne w realizacji polityki bilansowej. Ich dodatkową zaletą

jest fakt, że zewnętrzny odbiorca informacji finansowych w zasadzie nie jest w stanie rozpoznać, czy „wolny obszar” wykorzystano w celu poprawienia, czy pogorszenia obrazu jednostki gospodarczej. Wszelkie możliwe zabiegi i posunięcia, które mają służyć osiągnięciu zamierzonego celu i mieszczą się w obszarze rachunkowości, stają się tym samym instrumentami polityki rachunkowości. Natomiast użytkownik informacji sprawozdawczych jest w stanie tylko część z nich odczytać ze sprawozdania finansowego, pozostałe zaś są trudne do zidentyfikowania. Zatem istotne jest, aby poczynić starania w kierunku ujednolicenia prezentacji zastosowanych rozwiązań w ramach polityki rachunkowości jednostki gospodarczej. Zdaniem E. Walińskiej (2016b, s. 184) polityka rachunkowości powinna być prezentowana jako odrębny składnik sprawozdania finansowego, co w praktyce pozwoliłoby nie tylko na zmianę podejścia do tej części sprawozdania, ale także wymusiłoby należytą staranność kierownictwa jednostki w jej przygotowaniu.

Niezależnie od formy prezentacji dokumentacji opisującej rozwiązania w ramach polityki rachunkowości, przyjęta przez jednostkę polityka rachunkowości musi uwzględniać przepisy prawa oraz zapewnić realizację podstawowych zasad rachunkowości. Zgodnie z przepisami UoR:

1. Jednostki obowiązane są stosować przyjęte zasady (politykę) rachunkowości, rzetelnie i jasno przedstawiając sytuację majątkową i finansową oraz wynik finansowy (art. 4, ust. 1).
2. Jednostka może w ramach przyjętych zasad (polityki) rachunkowości stosować uproszczenia, jeżeli nie wywiera to istotnie ujemnego wpływu na zachowanie zasady rzetelnego i jasnego obrazu (art. 4, ust. 4).
3. Przyjęte zasady (politykę) rachunkowości należy stosować w sposób ciągły, dokonując w kolejnych latach obrotowych jednakowego grupowania operacji gospodarczych, wyceny aktywów i pasywów, w tym także dokonywania odpisów amortyzacyjnych lub umorzeniowych, ustalania wyniku finansowego i sporządzania sprawozdań finansowych tak, aby za kolejne lata informacje z nich wynikające były porównywalne (art. 5, ust. 1).
4. Przy stosowaniu przyjętych zasad (polityki) rachunkowości przyjmuje się założenie, że jednostka będzie kontynuowała w dającej się przewidzieć przyszłości działalność w niezmnieszonej istotnie zakresie, bez postawienia jej w stan likwidacji lub upadłości, chyba że jest to niezgodne ze stanem faktycznym lub prawnym (art. 5, ust. 2).
5. Określając zasady (politykę) rachunkowości, należy zapewnić wyodrębnienie w rachunkowości wszystkich zdarzeń istotnych do oceny sytuacji majątkowej i finansowej oraz wyniku finansowego jednostki, przy zachowaniu zasady ostrożności (art. 8, ust. 1).

6. W celu rzetelnego i jasnego przedstawienia sytuacji jednostka może, ze skutkiem od pierwszego dnia roku obrotowego, bez względu na datę podjęcia decyzji, zmienić dotychczas stosowane rozwiązania na inne, przewidziane ustawą (art. 8, ust. 2).

Obecnie obowiązujące przepisy wymagają, aby jednostka gospodarcza określiła rozwiązania dotyczące polityki rachunkowości w czterech wskazanych przez ustawodawcę obszarach (Ustawa, 1994, art. 10, ust. 1):

- określenia roku obrotowego i wchodzących w jego skład okresów sprawozdawczych;
- metod wyceny aktywów i pasywów oraz ustalania wyniku finansowego;
- sposobu prowadzenia ksiąg rachunkowych;
- systemu służącego ochronie danych i ich zbiorów, w tym dowodów księgowych, ksiąg rachunkowych i innych dokumentów stanowiących podstawę dokonanych w nich zapisów.

Podsumowując, każdy z wymienionych obszarów jest istotny dla całego systemu rachunkowości. Jednak jeśli przyjąć za E. Walińską (2016b, s. 194), że „polityka rachunkowości jest kluczem do zrozumienia danych zawartych w sprawozdaniu finansowym”, to przyjęte przez jednostkę rozwiązania powinny być zaprezentowane łącznie ze sprawozdaniem finansowym, w formie i treści przystępnej do szerokiego kręgu użytkowników.

Obecnie przepisy UoR nakazują prezentowanie we *Wprowadzeniu do sprawozdania finansowego* przyjętych zasad (polityki) rachunkowości, w tym metod wyceny i sporządzenia sprawozdania finansowego w zakresie, w jakim ustawa pozostawia jednostce prawo wyboru, oraz przedstawienie przyczyn i skutków ich ewentualnych zmian w stosunku do roku poprzedzającego. Natomiast w *Dodatkowych informacjach i objaśnieniach* UoR nakazują zamieszczanie innych informacji istotnych dla zrozumienia sprawozdania finansowego (Ustawa, 1994, art. 48, ust. 1, pkt 1 i 2d).

W praktyce gospodarczej można zaobserwować różne rozwiązania w odniesieniu do ujawniania polityki rachunkowości:

- polityka rachunkowości stanowi odrębną część sprawozdania finansowego;
- polityka rachunkowości jest ujawniana jako odrębna nota do sprawozdania finansowego;
- polityka rachunkowości stanowi element każdej noty objaśniającej do poszczególnych pozycji bilansu oraz rachunku zysków i strat.

Zastosowanie różnorodnych rozwiązań zwiększa chaos informacyjny i utrudnia porównywalność informacji pomiędzy jednostkami. Może zatem

warto zastanowić się nad opracowaniem uproszczonej, tabelarycznej (porównywalnej) formy raportu na temat zastosowanych zasad (polityki) rachunkowości. Autorka zdaje sobie sprawę, że sprawozdanie finansowe „rozrasta się” i obecnie jest już znacznej objętości, a każdy dodatkowy element spowoduje zwiększenie objętości i być może większą niechęć użytkowników sprawozdania finansowego. Jednak, dokonując zestawienia korzyści i mankamentów sprawozdania z przyjętej przez jednostkę polityki rachunkowości, przeważają względy praktyczne i interes użytkowników sprawozdania finansowego jednostki. Aby sprawozdanie z polityki rachunkowości zostało zaakceptowane przez szeroko rozumianą praktykę gospodarczą, powinno się charakteryzować z jednej strony łatwością jego sporządzania, a z drugiej – użytecznością informacji dla interesariuszy.

Podsumowanie

Polityka rachunkowości odgrywa istotną rolę w zapewnieniu prawdziwego i rzetelnego obrazu jednostki gospodarczej. Ma ona wpływ zarówno na decyzje zarządu, jak i inwestorów i instytucji finansowych, a także ma znaczenie dla odpowiedzialności i zaufania do danej jednostki. Zatem ważne jest, aby była ona zgodna z obowiązującymi, krajowymi przepisami prawnymi i międzynarodowymi standardami rachunkowości oraz odpowiednio dostosowana do specyfiki działalności danej jednostki. Należy również zaznaczyć, że rozwiązania przyjęte w ramach polityki rachunkowości danej jednostki powinny być ujawniane w sposób zrozumiały dla szerokiego kręgu zainteresowanych.

Polityka rachunkowości stanowi łącznik między teorią i praktyką rachunkowości, bowiem to dzięki niej możliwe jest zastosowanie teorii rachunkowości w praktyce. Polityka rachunkowości opiera się na teoretycznych podstawach, takich jak zasady rachunkowości, koncepcje i metody wyceny, zasady rozpoznawania i ujmowania przychodów i kosztów. Wybór odpowiednich zasad rachunkowych i metod pomiaru zależy od tego, jak jednostka gospodarcza interpretuje i implementuje teoretyczne założenia rachunkowości w swoim otoczeniu biznesowym. Praktyka rachunkowości może różnić się między jednostkami (nawet jeśli działają w tej samej branży), ponieważ każda z nich posiada własne cele, strategie, zasady i preferencje. Polityka rachunkowości określa więc rozwiązania, które muszą być dostosowane do specyficznych potrzeb i charakterystyki danej jednostki. Dzięki polityce rachunkowości jednostki gospodarcze mogą dostosować teoretyczne koncepcje do rzeczywistych warunków. Jest to niezbędne, aby możliwe było sporządzenie sprawozdań finansowych, które będą dostarczać użytecznych informacji dla zarządzania, inwestorów i innych interesariuszy.

Bibliografia

- Brzezin, W. (2000). Mikro- i makropolityka rachunkowości. W: T. Cebrowska i W. Dotkuś (red.), *Normy prawne i zawodowe rachunkowości* (s. 34–40). *Prace Naukowe Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu*, 876.
- Callao, S., Jarne, J. I. i Wróblewski, D. (2014). Debates and studies on earnings management: a geographical perspective. *Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości*, 75(131).
- Cebrowska, T. (2006). Polityka bilansowa. W: T. Cebrowska (red.), *Rachunkowość finansowa i podatkowa* (s. 223–232). Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Elliott, B. i Elliott, J. (2011). *Financial accounting and reporting*. Pearson Education Ltd.
- Grabiński, K. (2016). *Determinanty kształtowania wyniku finansowego w teorii i praktyce europejskich spółek giełdowych*. Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie.
- Heintges, S. (1996). *Bilanzkultur und Bilanzpolitik in den USA und in Deutschland*. Verlag Wissenschaft & Praxis.
- Hendriksen, E. A. i van Breda, M. F. (2002). *Teoria rachunkowości*. Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Jarugowa, A. i Walińska, E. (1997). *Roczne sprawozdania finansowe – ujęcie księgowo i podatkowe*. ODDK.
- Kabalski, P. (2009). *Polityka rachunkowości w spółce stosującej MSSF*. Stowarzyszenie Księgowych w Polsce.
- Kaczmarek, M. (2008). *Polityka bilansowa jako narzędzie rachunkowości*. Wydawnictwo Uniwersytetu Szczecińskiego.
- Kamiński, R. (2001). *Polityka bilansowa w kształtowaniu wartości księgowej przedsiębiorstwa*. Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. A. Mickiewicza w Poznaniu.
- Karmańska, A. (2004). Wykorzystanie metodyki wyceny bilansowej w zarządzaniu przedsiębiorstwem. *Problemy Rachunkowości*, 2.
- Karmańska, A. (2009). *Wartość ekonomiczna w systemie informacyjnym rachunkowości finansowej*. Difin.
- Karmańska, A. (2010). Wielowymiarowość polityki rachunkowości i etyki z nią związanej (artykuł dyskusyjny). *Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości*, 56(112).
- Kępa, K. (2018). Polityka rachunkowości jako kluczowy element sprawozdania finansowego. *Studia Ekonomiczne. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach*, 370.
- KSR 7. (2018). Uchwała Nr 10/2014 Komitetu Standardów Rachunkowości z dnia 13 listopada 2018 r. w sprawie przyjęcia aktualizacji Krajowego Standardu Rachunkowości Nr 7 „Zmiany zasad (polityki) rachunkowości, wartości szacunkowych, poprawianie błędów, zdarzenia następujące po dniu bilansowym – ujęcie i prezentacja” (Dz. Urz. Ministra Finansów z 4.01.2019, poz. 2).
- Kuzior, A., Poniatowska, L. i Wszelaki, A. (2018). *Polityka rachunkowości jednostek gospodarczych*. CeDeWu.
- MSR 8. (2008). Zasady (polityka) rachunkowości, zmiany wartości szacunkowych i korygowanie błędów. (Dz. Urz. UE L 320/34 z 29.11.2008).
- Piosik, A. (red.). (2013). *Kształtowanie zysków podmiotów sprawozdawczych w Polsce. MSR/MSSF a ustawa o rachunkowości*. C. H. Beck.
- Poniatowska, L. (2015). Formy i instrumenty polityki rachunkowości kształtujące wynik finansowy. W: M. Remlein (red.), *Rachunkowość warta poznania. Teoria, praktyka, polityka rachunkowości* (s. 219–227). Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu.
- Remlein, M. (2008). *Inwestycje kapitałowe w polityce rachunkowości grupy kapitałowej*. Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Poznaniu.

- Sawicki, K. (2000a). Polityka rachunkowości i polityka bilansowa – teoria i praktyka. W: *Podstawowe problemy rachunkowości jako dyscypliny naukowej i działalności praktycznej*. Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Katowicach.
- Sawicki, K. (2000b). Polityka rachunkowości i polityka bilansowa. Zakres terminologiczny i zastosowanie. *Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości*, 57, 167–186.
- Sawicki, K. (red.). (2002). *Polityka bilansowa i analiza finansowa. Nowoczesne instrumenty zarządzania firmą*. Ekspert.
- Schipper, K. (1989). Commentary on earnings management. *Accounting Horizons*, 3, 4, 92.
- Sieben, G., Matschke, M. J. i Köhnig, E. (1981). Bilanzpolitik. W: *Handwörterbuch des Rechnungswesens* (s. 225).
- Stępień, K. (2012). Polityka rachunkowości jako instrument kreowania wizerunku przedsiębiorstwa w okresie kryzysu gospodarczego. *Zeszyty Naukowe Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego*, 13.
- Stępień, K. (2019). *Polityka rachunkowości w kreowaniu wartości informacyjnej sprawozdań finansowych*. Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Ustawa. (1994). Ustawa z 29 września 1994 r. o rachunkowości (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 120, 295).
- Walińska, E. (2010). Polityka rachunkowości, błędy lat poprzednich i zmiany szacunków. W: E. Walińska (red), *Rachunkowość finansowa – ujęcie sprawozdawcze i ewidencyjne* (s. 403–418). Wolters Kluwer business.
- Walińska, E. (2016a). Teoretyczne i praktyczne aspekty polityki rachunkowości. *Finanse, Rynki Finansowe, Ubezpieczenia*, 2(80), cz. 2. <https://doi.org/10.18276/frfu.2016.2.80/2-21>
- Walińska, E. (2016b). Sprawozdanie z polityki rachunkowości jako odrębny składnik sprawozdania finansowego. *Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości*, 87(143).
- Walińska, E. i Michalak, M. (2014). Polityka rachunkowości w kontekście poglądów naukowych Profesor Alicji Jarugowej. *Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości*, 80(136).
- Wojas, M. (2002). Polityka rachunkowości. Kontrowersje dotyczące jej definicji. *Monitor Rachunkowości i Finansów*, 3.
- Wójtowicz, P. (2010). *Wiarygodność sprawozdań finansowych wobec aktywnego kształtowania wyniku finansowego*. Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie.